RZECZPOSPOLITA POLSKA
Rzecznik Praw Obywatelskich
dr Janusz KOCHANOWSKI

00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

Warszawa, dnia 6 czerwca 2006 r.

37320

RPO-527-791-06-XI/GR

Pan Prof. Jerzy Kropiwnicki
Prezydent Miasta Łodzi
ul. Piotrkowska 104
90-926 ŁÓDŹ

Szanowny Panie Prezydencie,

Uprzejmie dziękuję Panu Prezydentowi za zasygnalizowanie w piśmie z dnia 11 kwietnia 2006 r. (sygn. pisma MOPS-OPRiD-81032/DD/41/398/06) problemów związanych z umieszczaniem dzieci niedostosowanych społecznie w placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Problemy te są następstwem sporu między resortami, który dotyczy nie tylko stosowania środków właściwych dla postępowania opiekuńczego w sprawach prowadzonych na podstawie ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (Dz.U. z 2002 r. Nr 11, poz. 109 ze zm.), ale szerzej rzecz ujmując - polityki państwa wobec dzieci niedostosowanych i zagrożonych niedostosowaniem.

Właściwe wykonywanie wobec dzieci niedostosowanych i zagrożonych niedostosowaniem środków orzeczonych przez sąd jest przedmiotem zainteresowania Rzecznika Praw Obywatelskich od czasu, gdy grupa dyrektorów młodzieżowych ośrodków wychowawczych zasygnalizowała problemy, jakie pojawiły się w związku z przekazaniem tych placówek ponownie w gestię Ministerstwa Edukacji Narodowej i Sportu po kilku latach podległości Ministerstwu Polityki Społecznej. Rzecznik podjął korespondencję w sprawie, a w dniach 29 czerwca i 28 września 2004 r. odbyły się w Biurze RPO seminaria na temat: „Miejsce i rola młodzieżowych ośrodków wychowawczych w systemie resocjalizacji (na styku działań resortów)". Sytuacja nieletnich dyskutowana była w różnych aspektach: z jednej strony w kontekście jakości postępowania wykonawczego w ich sprawach, stanu

wykonania orzeczeń o umieszczeniu w mow, zasad kierowania do placówek resocjalizacyjnych podległych MENiS i konstruowanego w MENiS systemu kierowania, z drugiej zaś - ograniczeń (głównie finansowych) w prowadzeniu przez wyspecjalizowane organizacje pozarządowe programów „alternatywnych". Oprócz reprezentacji dyrektorów młodzieżowych ośrodków wychowawczych i młodzieżowych ośrodków socjoterapii w seminariach uczestniczyli przedstawiciele resortów sprawiedliwości, edukacji oraz pomocy społecznej, reprezentanci niektórych organizacji obywatelskich, kuratorów, wizytatorów ds. rodzinnych sądów okręgowych, a także niektórych sądów. Mimo tego, że na pierwszym, czerwcowym spotkaniu z całą ostrością ujawniły się różnice poglądów co do możliwości umieszczania dzieci niedostosowanych społecznie w placówkach opiekuńczo-wychowawczych oraz w podległych MENiS placówkach resocjalizacyjnych przedstawiciele resortów zadeklarowali chęć przystąpienia do uzgodnień. Jednakże w okresie między spotkaniami postęp zarysował się głównie w sprawach finansowania placówek resocjalizacyjnych i kierowania do nich (wydane zostało rozporządzenie MENiS z dnia 26 lipca 2004 r. w sprawie zasad kierowania, przyjmowania, zwalniania i pobytu nieletnich... - Dz.U. Nr 178, poz. 1833, doraźnie dofinansowano część młodzieżowych ośrodków wychowawczych i zwiększono ich tzw. „wagę" dla celów przyszłej subwencji oświatowej). Na spotkaniu we wrześniu nie mogło zatem dojść do porozumienia w sprawie, a nawet ujawniły się kolejne wątpliwości (np. co do zakwalifikowania młodzieżowych ośrodków socjoterapii jako placówek resocjalizacyjnych, a także zgodności z prawem umieszczania w placówce resocjalizacyjnej małoletniego na prośbę rodziców lub opiekunów - bez orzeczenia sądu).

Całościowe - gdyż nie można pominąć sytuacji w policyjnych izbach dziecka i potrzeby natychmiastowego jej uzgodnienia z podstawowymi standardami państwa prawa, czego Rzecznik żądał w prowadzonej równolegle korespondencji z Ministrem Sprawiedliwości - rozwiązanie problemu zaproponowali szefowie tego resortu. W dniu 14 grudnia 2004 r. odbyło się w Ministerstwie Sprawiedliwości kolejne spotkanie zainteresowanych resortów i Komendy Głównej Policji. Po otrzymaniu informacji o jego przebiegu i efektach (w załączeniu), Rzecznik skierował do szefów zainteresowanych resortów wystąpienie, które skłoniło resorty do przedstawienia kolejnych stanowisk i wyjaśnień (w załączeniu).

Lektura tych materiałów, a także kolejnych sygnałów przekazywanych Rzecznikowi, w tym apelu Pana Prezydenta, wskazuje na konieczność całościowego rozwiązywania problemów rodziny, w tym profilaktyki niedostosowania społecznego dzieci oraz instrumentów, jakie powinny być w tej profilaktyce selektywnie stosowane.

Jak wskazują powyższe doświadczenia problemu tego, podobnie zresztą jak wielu innych, nie da się rozwiązać w państwie, które wobec dzieci i rodziny prowadzi politykę „sektorową". W takiej sytuacji właściwym rozwiązaniem wydaje się stworzenie silnego resortu rodziny, który przejmie problematykę zarządzaną dziś przez ministerstwo polityki

społecznej a także (w części) przez resorty: edukacji, zdrowia i sprawiedliwości. Może to umożliwić przestrzeganie podstawowych standardów prawnych, w tym praw dziecka w tym obszarze.

Szanowny Panie Prezydencie!

Na to, jak dalece niepokojąca jest obecna sytuacja wskazuje podany przez Pana przykład umieszczania dzieci niepełnosprawnych w domach dziecka zamiast w specjalnych ośrodkach szkolno-wychowawczych. Dzieci niepełnosprawne są umieszczane w placówkach przez sąd ze względów opiekuńczych (w związku z ograniczeniem władzy rodzicielskiej ich rodziców z uwagi na zagrożenie ich dobra). Idea zmiany, o której Pan Prezydent pisze, miała polegać na znalezieniu dla dziecka niepełnosprawnego stałego miejsca w domu dziecka i natychmiastowym przekierowaniu go do wyspecjalizowanego i dostosowanego do jego potrzeb specjalnego ośrodka, który jednakże nie działa w ferie i wakacje (tam też miały być przekazane pieniądze przeznaczone na opiekę nad dzieckiem). Rozwiązanie to nakładało konieczność uzgodnień i współpracy miedzy resortem pomocy i resortem edukacji oraz miedzy podległymi im placówkami, ale mogło być korzystne dla dzieci, które nie mają praktycznie żadnego oparcia w rodzinnym domu lub są w wyspecjalizowanej placówce odległej od domu. Przede wszystkim zaś dawało nadzieję, na to, że dziecko nie pozostanie w ośrodku specjalnym (który jest środowiskiem zamkniętym), do czasu ukończenia obowiązku szkolnego, ale będzie miało szansę na przejście do form integracyjnych.

Problemem wydaje się bowiem nie tyle umieszczanie w jednych placówkach nieletnich i małoletnich (stan taki do 2003 r. był normalny), co łatwe odchodzenie od zasady, że umieszczanie dzieci w placówkach jest możliwe jedynie po wykorzystaniu

innych dostępnych środków - wówczas, gdy jest to bezwzględnie konieczne. Placówki od lat nie tylko nie dają gwarancji, że wobec dziecka będą prowadzone działania umożliwiające wyrównanie jego zaległości szkolnych, zaburzeń zachowania i innych problemów, ale także nie chronią dzieci przed naruszeniami, niekiedy drastycznymi, ich podstawowych praw. Warto przypomnieć, że - jak zakłada resort - jedynie 50% placówek opiekuńczo-wychowawczych osiągnie przed 1.01.2007 r. standardy, które umożliwią godziwe warunki opieki i wychowania przebywających w nich dzieciom. Wiadomo, że pobyt w placówkach jest drogi, lecz ich opuszczenie zaczyna dopiero trudny i kosztowny proces reintegracji społecznej (usamodzielniania) młodego człowieka, nie zawsze zakończony sukcesem. Alternatywą jest zatem starannie zaplanowana i wykonywana przy wykorzystaniu środków środowiska lokalnego profilaktyka i resocjalizacja w środowisku otwartym.

Pragnę zatem zwrócić uwagę Pana Prezydenta na olbrzymie możliwości, jakie pojawiają się w tym zakresie w związku z realizacją Krajowego Programu Zapobiegania Niedostosowaniu Społecznemu i Przestępczości wśród Dzieci i Młodzieży. Jeden z jego modułów zaleca stosowanie środków alternatywnych, na które składają się system

kurateli, samorządowe palcówki profilaktyczno-wychowawcze, praca profilaktyczno-wychowawcza służb socjalnych oraz innych podmiotów publicznych i niepublicznych. Skoordynowanie tych służb w jeden system może nie tylko zwiększyć efektywność stosowanych środków, także o charakterze probacyjnym, ale pobudzić funkcjonowanie kontroli społecznej, zwiększyć orientację co do potrzeb lokalnych oraz pozwolić na tworzenie indywidualnych programów probacji, readaptacji i usamodzielniania. Ogłoszony 18 maja br. przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej Konkurs Wspierania Jednostek Samorządu Terytorialnego w Budowaniu Lokalnego Systemu Opieki nad Dzieckiem i Rodziną jest uzupełnieniem Programu i może finansowo wesprzeć jednostki samorządu terytorialnego w budowaniu lokalnych systemów.

Uprzejmie informuję Pana Prezydenta, że korespondencję w niniejszej sprawie prześlę również na ręce Pani Prezes Sądu Okręgowego w Łodzi, do odpowiedniego wykorzystania.

Na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2001 r. Nr 14, poz. 147), uprzejmie proszę Pana Prezydenta o informacje o możliwościach rozwoju łódzkiego systemu pomocy dziecku i rodzinie, który powinien uzupełniać lokalny system opieki nad dzieckiem oraz o stanowisko w sprawie.

Z poważaniem

/-/